KONFERENCJA „THE IMAGE OF RUSSIA
IN THE BALKANS”

Międzynarodowa konferencja pod patronatem Jej Magnificencji Rektor Uniwersytetu Warszawskiego prof. Katarzyny Chałasińskiej-Macukow, zorganizowana przez Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Polish Commission of Balkan Culture and History oraz Association Internationale D’Études du Sud-Est Européen (AIESEE), odbyła się w dniach 7-9 listopada 2011 roku, w doskonale do tego celu przystosowanych pomieszczeniach Instytutu Badań Interdyscyplinarnych przy ulicy Dobrej 72 w Warszawie.

Prelegentów oraz wygłoszone teksty dobrano tak, by słuchacze mieli okazję usłyszeć wypowiedzi odnoszące się do kultury niemal wszystkich ludów bałkańskich. Kilka wątków cieszyło się jednak wśród mówców szczególną popularnością. Bogato reprezentowana była tematyka związana z kulturą i historią Bułgarii. Wystąpienia te dotyczyły zarówno historii i literatury z czasów poprzedzających wyzwolenie spod dominacji osmańskiej, jak i czasów obejmujących szeroko rozumianą współczesność. Interesująco przedstawiony został również XX-wieczny obraz Rosji w Bułgarii. Żywą reakcję wywołało wystąpienie zatytułowane *Image of the Russian Language in Bulgaria in the Light of Language and Other Unions* Iriny Sedakovej, reprezentującej Moskiewski Instytut Słowianoznawstwa Rosyjskiej Akademii Nauk, która w sposób przekonujący przedstawiła zjawiska z pogranicza działalności komercyjnej i kultury masowej, charakterystyczne dla lingwistycznych spotkań współczesnej Rosji i Bułgarii.

.....

Drugą, obszerną grupę referatów stanowiły teksty dotyczące historii, literatury i kultury serbskiej. Również w tym wypadku prelegenci skupili się na okresie XIX i XX wieku. W ciekawym referacie Bogdan Trifunović (doktorant w Międzynarodowym Programie Instytutu Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego) poruszył kwestię ewolucji recepcji idei panslawizmu pod wpływem wydarzeń politycznych zachodzących w trójkącie Rosja-Bulgaria-Serbia w ostatnim ćwierćwieczu XIX wieku. Uwagi prelegentów nie umknęły relacje serbskiego i rosyjskiego Kościoła prawosławnego. Tematyka referatów w zasadzie nie wybiegała w odległą przeszłość, ale dzięki komunikatowi Bogdana Zawadewicza (doktorant w Instytucie Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego) nie zabrakło odniesień do historii najnowszej.

XX-wieczna historia regionu pobrzmiwała między innymi w wystąpieniach dotyczących relacji Związku Radzieckiego i Jugosławii. Zmiany wzajemnej percepcji miały związek z dwoma wydarzeniami: zerwaniem Tity z ZSRR oraz zmianami, które zaszły w radzieckiej Rosji po śmierci Stalina. Dynamikę tych procesów w sposób szczególnie plastyczny pokazała Tanja Zimmerman z Uniwersytetu w Konstancji, prezentując materiał ikonograficzny ukazujący wytwory sztuk plastycznych i twórczości filmowej oraz proponując trafne dwa określenia: „bałkanizacja” w odniesieniu do obrazu Jugosławii w oczach Rosji i „azjatykacja” w odniesieniu do relacji odwrotnej.

Niezwykle ciekawie przedstawiały się również wystąpienia prelegentów poruszających tematykę grecką. Oprócz tekstów skupionych wokół badań historycznych (Marie Nystazopoulou-Pelekidou, *L'occupation russe des îles de la mer Égée durant la guerre russo-turque (1772-1774)*, prelegentka nie mogła niestety przedstawić swojego odczytu osobiście), publiczność miała okazję usłyszeć wystąpienia dotyczące greckiej myśli politycznej XVIII i XIX wieku. Jędrzej Paszkiewicz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w referacie zatytułowanym *The Image of Russia in Greek Political Ideas in the 18th and 19th Centuries*, w sposób przekonujący przedstawił propagowaną przez carat ideę Rosji – obrońcy ludów prawosławnych, jako podstawę tworzenia się uprzywilejowanych relacji pomiędzy odzyskującą wolność Grecją a Rosją. Więż ta, stanowiąca ideową podstawę dla sformowania przez część elity nowego państwa tzw. Partii Rosyjskiej, nie była jednak na tyle silna, aby zahamować rodzenie się odrębnej świadomości narodowej nowożytnych Greków: świadomości, która w postaci Wielkiej Idei doprowadziła w połowie XIX wieku do narastania sprzeczności między panhelleńskimi dążeniami Greków a programem panslawistycznym promowanym przez Rosję. Wystąpienie dra Paszkiewicza dobrze uzupełnił tekst Olimpij Dragouni (IBI AL UW) *The Image of Moscow as the Third Rome in Modern Greek Writing*.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się również wystąpienia dotyczące rosyjskich wątków w literaturze i kulturze greckiej XX wieku. Dr Przemysław Kordos, reprezentujący IBI AL UW, w wystąpieniu zatytułowanym *Nikos Kazantzakis in Soviet Russia* skupił się na radzieckich fascynacjach jednego z najwybitniejszych pisarzy nowogreckich, którego nazwisko wciąż kojarzone jest przede wszystkim z powieścią o przygodach nieokrzesanego, acz sympatycznego Aleksego Zorby. Z kolei badaczka grecka reprezentująca Uniwersytet Ateński, Aleksandra Ioanidu, przybliżyła sposób, w jaki Rosja funkcjonuje we współczesnym dyskursie publicznym w Grecji. Jej referat zatytułowany *“The Salvation of Greece Will Come from Russia”: The New Image of Russia in Greece in the Times of Trouble...* miał na celu zobrazowanie zadziwiającej przemiany, jaką przeszły greckie środowiska rusofilskie – przemiany wywołanej upadkiem ZSRR i konsolidacją władzy państwowej w rękach Władimira Putina. Rosja przestała być dla Greków komunistycznym rajem

rozpalającym serca i umysły członków organizacji skrajnie lewicowych. Stała się na powrót symbolem prawosławnej potęgi, naturalnym sojusznikiem, którego pomocy w konfrontacji z wrogim światem anglosaskiego kapitalizmu wyglądają działacze partii i ruchów parlamentarnej i pozaparlamentarnej skrajnej prawicy. Nie byłoby w tym zjawisku nic zaskakującego: duchowe, oparte na więzach wyznaniowych pokrewieństwo z „płowowłosym ludem” jest wątkiem obecnym w literaturze i świadomości greckiej od wieków. Sęk w tym, że od czasów junty pułkowników w latach '60. i '70. XX wieku przekonania prawicowe utożsamiano w Grecji raczej z sympatiami proamerykańskimi.

Wielkim atutem konferencji była różnorodność tematyczna wystąpień. Oprócz wzmiankowanych powyżej regionów prelegenci odnieśli się również do zagadnień dotyczących kultury rumuńskiej, albańskiej, chorwackiej, macedońskiej, czarnogórskiej. Istotnym kontekstem dla problemów poruszanych w czasie obrad były wystąpienia Angela L. Encinasa (Uniwersytet Complutense w Madrycie) i Riko Shiby, prelegentki z Japonii, która doktoryzowała się na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem nieżyjącego już Profesora Jerzego Skowronka. Angel L. Encinas i Riko Shiba przedstawili obraz Bałkanów wyłaniający się z prasy swych rodzimych krajów.

Podkreślając sukces konferencji, polegający na zgromadzeniu na trzydniowych obradach tylu znakomitych osobistości związanych z badaniami nad kulturą Bałkanów oraz zaoferowaniu słuchaczom tak różnorodnego materiału, należy jednocześnie podkreślić rys charakterystyczny zainteresowań zaprezentowanych przez prelegentów: znakomita większość wystąpień dotyczyła kultury krajów bałkańskich XIX i XX wieku. Na tym tle znacząco prezentował się referat Konrada Kuczary (IBI AL UW). Autor przywołał w nim postać żyjącego na przełomie XIV i XV wieku mnicha i pisarza Grzegorza Tzamlaka oraz wypowiedź Vladimira Petrukhina (Moskiewski Instytut Studiów Sławistycznych Rosyjskiej Akademii Nauk), który wprowadził perspektywę wczesnej Słowiańszczyzny, przenosząc swym wystąpieniem słuchaczy do okresu między VI a X stuleciem naszej ery.

Należy też zwrócić uwagę na fakt, że prelegenci reprezentowali ośrodki działające w kilkunastu krajach Europy (oraz Japonię). Właśnie dzięki tej różnorodności tematyki i perspektyw badawczych konferencja była ogromnym sukcesem i ważnym wydarzeniem dla międzynarodowego środowiska bałkanistycznego. Jednocześnie obrady oraz popularyzacja ich wyników wpisują się w zapoczątkowany wcześniej przez prof. Jolantę Sujecką projekt badawczy. Na początku 2011 roku nakładem wydawnictwa DiG ukazał się pierwszy tom serii „Colloquia Balkanica”, zatytułowany *Semantyka Rosji na Bałkanach*. Interdyscyplinarne podejście do kwestii obecności Rosji w kulturze Bałkanów jest wspólnym mianownikiem publikacji z 2011 roku oraz tekstów przedstawionych w listopadzie 2011 roku. Nie dziwi więc to, że troje badaczy (Nikolay Aretov – Instytut Literatury, Bułgarska Akademia Nauk, Aleksandra Ioanidu i Maria Kuglerova – IBI AL UW) zdecydowało się wziąć udział w obu tych przedsięwzięciach. Teksty zaprezentowane podczas omawianej tu konferencji zostaną opublikowane w trzecim tomie serii „Colloquia Balkanica”.

JACEK RASZEWSKI